

РЕЦЕНЗИЯ

От Георги Димитров Дюлгеров,
 почетен професор в Нов Български Университет,
 департамент „Кино, реклама и шоу бизнес
 за придобиване на научната степен „доктор”
 по професионално направление 8.4. „Театрално и филмово изкуство” ,
 с кандидат доц. д-р Петя Александрова Александрова;
 дисертационен труд "Култура – комуникации – кино в преход (1989 – ...)"

Мозаичната структура на труда самата авторка определя като „моментна снимка на преплетения възел от творци и творби – помежду им, с техните публики, с новите технологии.” Но според мен „моментна снимка” е прекалено скромно заявление. Знаем от предишните времена, че моменталните снимки не винаги бяха на фокус и рязкост, а и в днешно време портретуваните на тях са почти винаги с втрещен към обектива поглед. В работата на Петя Александрова всички теми са „на фокус”, а ако има „втрещване”, то е навътре, в проблемите.

Времето, в което живеем, е променливо. Културата, която ни обгражда, сменя своите приоритети. Това, че авторката на дисертационния труд се наема да осмисли промените и сложните взаимовръзки между културата и времето ни, е основно достойнство на труда ѝ. Тя декларира, че *„Културата прилича на философията – за да се занимаваш с нея, трябва да имаш поглед към едва ли не всички области на познанието: социални, екзистенциални, обществени, икономически, технически... ”* И прогнозира: *„В тази употреба на културата прозирам бъдещето – дали като утопия, или като антиутопия, то ще си покаже.”*

Задачите и целите си е формулирала прецизно:

„Спряла съм се в отделните глави на онези практики в киното и изкуствата, които надграждат върху отношенията култура и медии, разместват ударенията, изсмуквайки живителните сокове от уроците на историята.”

Бързам да се съглася с нея и да споделя, че дисертационният труд е постигнал предназначението си.

Аз особено много адмиравам заниманията на Петя Александрова с процесите, които протичат в съвременното кино, и разбира се – в българското. Но е очевидно, че тези процеси, съпоставени с явления от литературата, театъра, практиката на галериите

и музеите, па даже и на библиотеките , придобиват повече плът. Петя Александрова излага тезите си в контекст, в съпоставка. Този разширен кръгзор ми е интересен. Намирам го за убедителен. Аз съм съгласен с нея, че *„че при известно отдръпване се вижда цялата картина, като се запазват отделните ѝ, всъщност неповторими елементи”*. Привидната фрагментарност на текста, на „мозайката от много елементи” е такава при невнимателен прочит. Аз съм убеден , че текстовете - дали ще става дума за съвременното кинопроизводство или киноразпространение, дали за литературните утопии, дали за виртуалната реалност и изкуствените интелекти, дали за You tube и ползването му, дали за взаимовръзките между литературен първоизточник , спектакъл и телевизионен сериал, дали за продуктово позициониране в литературата, дали за „независимо кино”, за „частни” и „експериментални филми”, дали за „модата Тарантино”, надсмял се над насилието, повлякъл след себе си много подражатели във време, когато „Америка си представяше, че светът е излязъл от един ужас (този на комунизма) и лекомислено очакваше светлото бъдеще на собственото си господство”, дали за несвършени телевизионни практики или за уникален фотографски проект, дали за края на „Великия Ням” или за началото на звездите, дали за първите жени - режисьорки или за пренебрегнатите при „Оскарите”-те големи творци, дали за гланца на съвременните теле-сериали или за „рошавостта” на документалните търсения, дали „Адът –това са другите” или „Адът –това съм аз”, дали за словото и визията в театъра или за алтернативата на кино – фестивалите: провокираща, екзотична или елитарна, дали за кино-образованием или за кино–покваряването, и най-вече, най-вече за публиката, та всички тези текстове са обединени от една генерална идея, от една искрена тревога и тя е (давам думата на авторката): *„За какво говорим, когато говорим за култура? Когато се споменава "култура", в медиите все по-рядко се води разговор за изкуство, за социална значимост, за интелектуален продукт, за естетически анализи. Все по-често за стратегии, за пари, за бизнес, за награди, за престиж, за зрители и... за протести и скандали. Реформирахме изкуството в обслужваща сфера – обслужваща публиките, конкретна конюнктура или някоя икономическа програма. Първо в цифри, после в социални ползи и едва накрая нещо за душата. А не беше ли обратното?”*

Тази тревога не е голословно заявена – тя е изследвана, анализирана в целия дисертационен труд; тя е изстрадана; към тази мисъл подмолно, ненатрапчиво, но настойчиво ни води Петя Александрова от текст на текст , и от глава към глава. За мен

това е основният проблем на нашето време, глобалният културен конфликт.

Заниманието с него е значимо и от научна гледна точка, и от научно-приложна.

И все пак, ще ми се да отделия една от темите, с които Петя Александрова се занимава в труда си – това е киноразпространението. Технологичната революция, която се извърши в аудио-визуалните изкуства през последните двадесет –двадесет и пет години е огромна. Само преди някакви си четиридесет години на срещи със зрители аз споделях, че ще дойде време, когато всеки ще може да гледа филм у дома. Че се говори за нова дума на техниката – видеокасети, върху които ще се записва филм подобно на аудио касетите. Моите събеседници ме слушаха с недоверие и обикновено тези футуристични мечтания свършваха с неопределена фраза: „Дали ще го дочакаме това тук, у нас?” За по малко от половин век минахме през видео касетите VHS, през DVD дисковете, през хардуерите, за да стигнем до он-лайн връзките и възможността да се гледа филм на смартфона... И това е само в сферата на възприемането. (Няма да разказвам за гигантската промяна в процеса на снимки и монтаж). Възприемането на филми технологично се промени. Но все още упорито в кинопериодиката, а и не само в нея, се говори само за традиционното възприемане на кинофилма в зала. Една от първите, която се опитва да осмисли новата ситуация в киновъзприемането е Петя Александрова. Тя поставя диагноза:

„Всички разпространители констатираат, че публиката в киносалоните остарява, но се търси забавен, модерен, откликващ на съвременните вкусове начин да бъде ангажирано вниманието на онази част от младите зрители, които имат вярно чувство за стойност.

Точно това се опитва да компенсира YouTube. Какви са основните параметри на портала в частта му за филми, което го превръща в най-употребяваната медия за гледане?

1. Голям избор... всъщност Киномания и „София Филм Фест“ извършват нещо като предварително проучване и компетентна селекция, което иначе зрителят прави самостоятелно в мрежата, без да е възможно да добие реална представа за качеството.

2. Избрани откъси.

3. Лесни и бързи препратки към сходни по тема, автор, жанр други филми (чрез ключови думи).

4. Множество допълнителни материали”.

Тя задава параметрите на новата ситуация, но не остава на константно ниво, а задълбочено изследва пораженията, които новото кино възприятие може да причини. *„Вече имаме нова ситуация с преводите на филми в епохата на глобализацията – съществува ли той на английски, съществува и в публичното пространство на киноразпространението и в интернет. Иначе все едно го няма. Но загубата на езиковото разнообразие ще е сходна със загубата на музикалното, културното или екоразнообразието – отпадане на множество варианти в името на прагматичната уеднаквеност. И това е обърнатата перспектива към глобализацията”*.

Друг тревожен извод, който според Петя Александрова произтича от новия начин на общуване с филма е, че ритъмът на възприемане на филма вече не е същият, какъвто бе при линейното гледане в зала; тогава, когато филмът тече непрекъснато пред очите ти и когато възприятието е масово, заразно – заразяват се един друг притихналите или смеещите се зрители. Предполагам, че всеки от нас е изпитвал това странно усещане – един и същ филм ти въздейства различно, ако го гледаш в зала, с внимателна и доброжелателна публика, или, ако го гледаш на домашното си видео (па макар и с добро качество на картина и звук). Няма какво да се прави – това е необратим процес и от него не трябва да се бяга. Напротив, трябва да се изследва и анализира – това, което прави в дисертационния си труд Петя Александрова. Много от нейните колеги (за съжаление) все още отчитат успешна ли е една кинотворба само по бройката зрители, примамени от рекламата в кинозалите. Петя Александрова слага пръст в раната с разсъжденията си, че тази публика не винаги е най-състоятелната. Тя с познание анализира всички нови комуникационни канали и на базата на своите проучвания дава предположения за бъдещите процеси на киноразпространението.

Една плашеща тенденция е, че *„Понятието „масов вкус“ се изравни с представата за културен канон”*. Аз рядко срещам диференцирането на публиката в теоретични разработки за съвременната кино-ситуация. Затова душата ми се изпълни с радост, когато прочетох редовете за интелигентната публика, която търси киното „като алтернатива било на консуматорството, било на политизирането, било просто на бездуховността в ежедневието ни”. И за публиката „с пуканките”, която търси „непретенциозното развлечение”: *„На все повече нива се говори как определяща за киното е публиката – и тя повярва на самата себе си. Онова отблъскващо политизирано статукво, че „количествените натрупвания водят до качествени изменения“, с пълна мощ се стовари върху естетическите критерии за оценяване на филмите. Коефициентът на посещаемост, който преди се отнасяше само за*

боксофисите, сега се настани трайно в програмирането както на кинозалоните (частни и затова без мисъл за културни стратегии), така и на телевизиите (още по-стръвни за зрителски рейтинг). И се превърна в абсолютен аргумент дори в споровете между професионалисти...”

Подкупваща е простота, с която Петя Александрова излага тезите си. Нейният текст се чете лесно, увлича те, рядко се спъваш в терминология, заради, която трябва да ползваш съответните справочници. И едновременно с това текстът не е повърхностен. Тъкмо обратното, основно негово качество е, че зад точно подбраната, ясно изразена фраза стои дълбока мисъл. Хуморът, не на последно място, прави четенето удоволствие. Афористичните финални фрази „приковават” вниманието ни към посланието. Това е толкова лично писане, че едва ли може да възникне у някого съмнението, че нещо от текста е заимствано или пък не е на авторката.

Мен лично ме предизвика енциклопедичността на заниманията на авторката – хайде, в областта на киното можем да се състезаваме, но наред с него са разработени (а за това се иска познания, иска се труд и проучване) руската модерна проза, съвременния авангард в изобразителното изкуство (с проблемите за цензурата в днешна Русия); далновидни и оригинални са театралните анализи. Даже „анализи” не е точната дума, защото те не са просто рецензия за видян спектакъл, а са размисли за състоянието на съвременния театър, за неговите тенденции. Петя Александрова е в „свои води” също , пишейки за Бекет, за Пелевин... Цитираните източници ме убеждават, че това писане е резултат на творческо четене, задълбочено изследване, научно съпоставяне с други теоретични разработки.

И пак искам да подчертая, че изследваните творци и явления в дисертационния й труд – при цялата им, на пръв поглед, разнопосочност – са свързани от ясна и точна мисъл, от пътеводна цел: да се осмисли времето, в което живеем през призмата на културата. Чуйте: *„Потопени във време, в което все повече се поставя на изпитание нашата търпимост към различията (от етнически, социални и религиозни до пушачи и непушачи), колкото повече се правим на толерантни, толкова повече се изправяме пред примитивните си предразсъдъци.”* Или: *„Извървели сме кръговото движение на киното от панаирджийския период, когато е елементарно развлечение за плебса, за да се върнем отново в същата позиция. Колко тъжно е над век възпитание на чувствата на публиката да завърши по този жалък начин!”* Аз съм съпричастен с нейната болка, този текст не ме оставя равнодушен. И предполагам – не само мен.

Приносителите на дисертационния труд произтичат от вече написаното, но нека да ги посоча и аз (наред с авторката):

На първо място за мен е анализът на новата публика – артистичната и масовата, прогнозирането и изследването на новите канали за възприемане на кинотворбите.

Съпоставката на процесите, които протичат в съвременното киноизкуство със сходните процеси в останалите изкуства; взаимовръзките и влиянията.

Проблемите на киното в света на масовата комуникация : с цензурата, с гражданското общество, с диференцираната публика. Употребата на киното и литературата за целите на рекламата е несъмнено новаторски принос.

И пак лично на мен – като на човек с интерес към традицията – много ми допада, че „ *новото не е добре забравеното старо, а добре усвоеното старо* ”. Главите, които третират факти, явления и личности из историята на киното, съпоставени с днешните процеси, са нужни; подходът към известните уж събития е оригинален; гледната точка е нова.

Авторефератът много добре систематизира основните идеи и търсения, които са разработени в дисертационния труд.

Списъкът на публикациите, свързани с дисертационния труд, е достатъчно убедителен, за да се нуждае от повече коментари. Същото важи и за цитираната литература.

Петя Александрова винаги ме е респектирала със спокойното си и достойно поведение в нашата кино-общност, привличало ме чувството ѝ за хумор , умението да отстоява позицията си, без да насилва гласните си струни и не на последно място – аз ценя високо нейният вкус при оценката на кинопроизведенията.

От сърце подкрепям нейната кандидатура и убедено препоръчвам на уважаемите колеги да присъдят без колебание научната степен „доктор на науките” на Петя Александрова.

25 ноември 2015 г.

професор Георги Дюлгеров